

Askeri Gücün Doğru Kullanımına Dair Türk Vaka Çalışması: Türkiye-Azerbaycan Stratejik Ortaklığı

Turkish Case Study On The Use of Military Power: Türkiye-Azerbaijan Strategic Partnership

Mehmet ALKANALKA*

* Dr. İstanbul, Türkiye

Orcid Id: 0000-0002-2311-935X

Sorumlu Yazar / Corresponding Author:
Mehmet Alkanalka

E-posta / E-mail:
mehmetalkanalka@yahoo.com

Geliş Tarihi / Recived Date:
6 Nisan 2023

Kabul Tarihi / Accepted Date:
20 Haziran 2023

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf / Citation:
Mehmet Alkanalka, "Askeri Gücün Doğru Kullanımına Dair Türk Vaka Çalışması: Türkiye Azerbaycan Stratejik Ortaklığı", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt 133, Sayı 263, İstanbul 2023, s. 235-256.

doi: 10.55773/tda.1278171

Öz

Uluslararası ilişkiler tarihinde, devletlerin dış politika hedeflerine ulaşmaya yönelik askeri güç uygulamalarının hem başarılı hem de başarısız girişimlerine ilişkin pek çok vaka bulunmaktadır. Azerbaycan'ın son askeri hareketi, gerek BM 51. madde kapsamındaki meşru müdafaa ilkesi gerekse Azerbaycan'ın uğradığı zarar açısından haklı bir savaş vakası olarak değerlendirilebilir. Bu araştırma makalesinde şartların ve parametrelerin nasıl oluştuğu ve Azerbaycan'ın nasıl bir strateji izleyerek zafere ulaştığı araştırma sorusunun cevapları uluslararası ilişkiler neo-realizm teorisinin varsayımları kapsamında vaka analizi araştırma yöntemi ile ortaya konulmaktadır. Azerbaycan 20. Yüzyıldaki vaka çalışmasından ders çıkararak 21. Yüzyılda hem iç dengeleme hem de dış dengeleme stratejisini başarıyla uygulamıştır. Her iki vaka çalışmasında Türkiye ile Azerbaycan'ın tek bir millet vizyonu ile savunma anlaşmaları yapmaları, hem aynı coğrafyadaki güçlü bir devlet ile askeri ittifak hem de ortak sosyo-kültürel kodlar nedeniyle her iki devlet için de akılcı bir strateji olmuştur. Bu stratejik ortaklığın ebediyen sürmesinin her iki devletin ve bölge halklarının barış içinde yaşamasında büyük önem taşıdığı makalenin en önemli sonucudur.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Türkiye, Ermenistan, Karabağ, Neo-realizm.

Abstract

There are many successful and failed attempt cases in the history of international relations regarding states' military force conduct aiming to achieve their foreign policy goals. Azerbaijan's last military operation might be considered a just war case both the self-defense principle within the scope of UN Article 51 and the damage Azerbaijan suffered. In this research article, the answers to the research question of how the conditions and parameters were formed and how Azerbaijan achieved victory by following which strategy are

Bu makale Creative Commons BY-NC-SA 2.0 tarafından lisanslanmıştır. / This article is licensed under a Creative Commons BY-NC-SA 2.0.

presented with the case analysis research method in light of neo-realism theory. By drawing lessons from Azerbaijan's case study in the 20th century, it has successfully implemented both internal balancing and external balancing strategies in the 21st century. In both case studies, making defense agreements between Türkiye and Azerbaijan with the vision of a single nation has been a rational strategy for both states due to both a military alliance with a strong state in the same geography and common socio-cultural codes. The eternal continuation of this strategic partnership is the most important conclusion of the article that it is of great importance for the peaceful coexistence of both states and the peoples of the region.

Keywords: Azerbaijan, Türkiye, Armenia, Karabagh, Neo-realism.

Giriş

“Bu mesel ile bulur cümle düvel fevz-ü felâh;
Hazır ol cenge eğer ister isen sulh-ü salâh.”

Abdülhak Molla

Askeri güç, milli güç unsurları içerisinde olmazsa olmaz, stratejik önemi olan bir güçtür. Abdülhak Molla bütün devletlerin kurtuluş başarısını “barış istersen savaşa hazır ol” sözünde kurtuluş reçetesini bulduklarını ifade ederek, askeri gücün önemine dikkat çekmiştir. Bununla birlikte askeri güç devletler tarafından ancak akıllı bir strateji doğrultusunda kullanılması durumunda istenilen hedeflere politik hedeflere ulaşılmasını sağlayabilir. Uluslararası ilişkiler tarihinde, devletlerin dış politika hedeflerine ulaşmaya yönelik askeri güç uygulamalarının hem başarılı hem de başarısız girişimlerine ilişkin pek çok vaka bulunmaktadır. Stratejinin üç temel unsuru olan kuvvet, zaman ve mekân kavramları akıllı bir stratejinin nasıl uygulanabileceği konusunda rehber unsurlardır. Bu kapsamda kuvvet unsurunu temsil eden askeri güç kavramının uygun zaman ve mekânda kullanılması büyük önem taşımaktadır. Uygun zaman ve mekâna uluslararası konjonktürü ve bölgesel dinamikleri dikkate alan politik uygun zaman kavramının da eklenmesinin analiz edilen vaka çalışmasının sonuç bulgularının bu çalışma ile uluslararası ilişkiler literatürüne anlamlı bir perspektif ve katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Askeri güç kullanımı, yalnızca Soğuk Savaş sonrası belirgin olan bir kavram olmayıp, uluslararası ilişkiler tarihi ile birlikte var olan bir uygulama alanına sahiptir.¹ Askeri gücün hangi şartlarda ve hangi ittifaklar vasıtasıyla kullanılacağına yönelik vakalar, hem tarihi gelişim hem de bölgesel dinamikler nedeniyle değişken bir karakter taşımaktadır. Örneğin, bir devletteki aşırı zayıflığın askeri bir saldırıya maruz kalmasına davetiye çıkarabileceği iddia edilmektedir.² Neo-realistler için uluslararası sistemin en temel özelliği, uluslararası sistemin askeri güç kullanımını teşvik eden kontrol edilemez bir üst yapı mekanizmasının olmamasından kaynaklanan anarşik bir yapı olması-

¹ Stanley Hoffmann, “The Politics and Ethics of Military Intervention”, *Survival*, C. 37, S. 4 Winter, 1995, ss. 29-51, s.30.

² Kenneth N. Waltz, “The Origins of War in Neorealist Theory.” *The Journal of Interdisciplinary History*, vol. 18, no. 4, 1988, ss. 615-28, s.616.

dır.³ Devletler anarşik uluslararası yapıda diğer devletlerin ya işgaline ya da zarar görmelerine neden olacak askeri güç kullanımı tehdidine maruz kalabilmektedirler.⁴ Bu nedenle her devlet, diğer devletlerin askeri yeteneklerini kendisine zarar vermek veya yok etmek maksatlı kullanma olasılığını daima dikkate almak zorundadır.⁵ Devletlerin nihai endişesinin güçten ziyade güvenlik olması nedeniyle gerekli miktarda askeri gücün bulundurmalarının gerekliliği savunulmaktadır.⁶ Güç ve güvenlik kavramlarına odaklanan uluslararası ilişkiler neo-realizm teorisinin varsayımları kapsamında devletlerin ya kendi güçleriyle öz yardım olarak iç dengeleme stratejisi ile bekalarını sağlamaları ya da ittifaklar ile dış dengelemeye gitmeleri, ve bu kavramların Soğuk Savaşın bitmesiyle de geçersiz olmadıkları iddiaları da bulunmaktadır.⁷ Neo-realist Mearsheimer, Soğuk Savaş sona erdikten sonra uluslararası kurum ve mekanizmalar vasıtasıyla sağlanmaya çalışılan güvenlik çabalarına yönelik olarak söz konusu kurum ve mekanizmaların devletlerin davranışlarında minimal bir etki oluşturduğunu ve bu nedenle barışın tesisinde yanlış vaatlerde bulunduğu sonucuna varmıştır.⁸ Bir örnek vermek gerekirse, Karabağ'ın işgal altında olduğu 30 yıl boyunca Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve birçok uluslararası kuruluş işgal edilen toprakların Azerbaycan'a iadesinde etkisiz kalmıştır.⁹

Savaşlarda hem iç ve hem de dış etkenler önemli rol oynamaktadır. Bazı durumlarda iç politika tercihleri, bir devletin dış çevreye tepkisinin etkinliğini sınırlayabilmektedir.¹⁰ Savaşın haklılığı önemli bir etken olmakla birlikte, savaşa etki edebilecek devletlerin tutumları da en az haklılık kadar önem taşımaktadır. BM'nin 51. Maddesi savaşın meşru müdafaa kapsamında yapılma hakkını tanıyan en önemli uluslararası normu belirtmektedir. 30 Nisan 1993'de kabul edilen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 822 sayılı kararınca Kelbecer bölgesi başta olmak üzere Ermeni işgal güçlerinin Dağlık Karabağ'dan derhal geri çekilmesi talep edilmesine rağmen Ermenistan bu kararı hiç dikkate almadı. Azerbaycan'ın haklı olduğu bir davada topraklarına kavuşması için birçok parametrenin oluşması için uzun bir yol haritası ve uygun politik zamanı beklemesi gerekti. Bu araştırma makalesinde söz konusu

³ Stephen A Kocs, "Explaining the Strategic Behavior of States: International Law as System Structure." *International Studies Quarterly*, vol. 38, no. 4, 1994, ss. 535-56, s. 536.

⁴ Jeffrey W. Taliaferro, "Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited." *International Security*, vol. 25, no. 3, 2000, ss. 128-61, s.128.

⁵ K. N.Waltz, *Theory of International Politics*, New York:Random House, 1979, s.102.

⁶ K. N. Waltz, "The Origins of War in Neorealist Theory." *The Journal of Interdisciplinary History*, vol. 18, no. 4, 1988, ss. 615-28, s. 616.

⁷ K. N. Waltz, "Structural Realism after the Cold War." *International Security*, vol. 25, no. 1, 2000, ss. 5-41, s. 5.

⁸ John J. Mearsheimer, "The False Promise of International Institutions." *International Security*, vol. 19, no. 3, 1994, ss. 5-49, s. 7.

⁹ Deveci Bozkuş, Y. "Karabağ Savaşı Sonrası Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan İlişkileri", *Journal of Balkan and Black Sea Studies*, 2022, ss. 127-154, s. 128-9.

¹⁰ Jeffrey W. Taliaferro, "Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited." *International Security*, vol. 25, no. 3, 2000, ss. 128-61, s.131.

şartlar ve parametrelerin nasıl oluştuğu ve Azerbaycan'ın nasıl bir strateji izleyerek zafere ulaştığı araştırma sorusunun cevapları uluslararası ilişkiler neo-realizm teorisinin varsayımları kapsamında vaka analizi araştırma yöntemi ile ortaya konulmaktadır. Makalenin giriş bölümünden sonra teorik çerçeve ortaya konulmakta ve iki vaka çalışması literatür taraması yöntemiyle incelenmektedir. Ulaşılan bulgular sonuç bölümünde ifade edilmektedir.

1. Teori ve Metodoloji

Neo-realizm teorisinin; güvenlik, beka, fırsatlar, uluslararası yapı ve ittifak ilişkileri kavramları ile birlikte askeri gücün milli güç unsurlarındaki önemini kapsayan varsayımları nedeniyle bu çalışma neo-realizm teorisi varsayımları kapsamında yapıldı. Neo-realizm teorisine göre dengeleme iç dengeleme ve dış dengeleme olmak üzere iki temel stratejiye dayanmaktadır.¹¹ İç dengeleme, savunma harcamalarını artırmak, askeri seferberlik yapmak, askeri yetenekleri geliştirmek, ekonomik büyümeyi en üst düzeye çıkarmak gibi, bir muhasımın tehditlerine ve güçlerine karşı koymak için iç kaynakların seferber edilmesi anlamına gelirken, dış dengeleme daha büyük bir güce veya ittifaka karşı koymak için bir muhasımın tehditlerine ve kuvvetlerine karşı diğer devletlerle savunma ittifakları kurmak gibi dış kaynaklara güvenmeyi, bir hasmın ittifaklarını zayıflatmak veya azaltmak amacıyla diğer devletlerle işbirliğini ve koordinasyonu ihtiva etmektedir. Bu kapsamda, dış dengeleme stratejisindeki ittifakın nedenleri ve devletlerin ortaklarını nasıl seçtikleri konuları uluslararası ilişkiler disiplininin temel sorularından birisini teşkil etmektedir.¹² Dış dengelemede ittifakın oluşumunun ve faydasının, diğer unsurların yanı sıra, kültüre ve koşullara göre de değişiklik gösterdiği de iddia edilmektedir.¹³ Yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre ittifak kodları arasında üyeler arasında "ittifak öncesi bağlar" başlığı altında din, milliyet ve dil unsurları da yer almaktadır.¹⁴

İttifakların oluşumunda üstün güçlere karşı güç dengesi oluşturma veya algılanan tehditlere karşı tehdit dengesine gitme kavramları ile birlikte ideolojik ve kültürel farklılıklar da devletleri birbirine yaklaştırabilir veya uzaklaştırabilir.¹⁵ Birinci Dünya Savaşında Almanya dönemin büyük devletleri arasında ve savaşan bir tarafın lider devleti olması nedeniyle Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti ile de askeri bir ittifak kurmasına rağmen, savaşın sonlarındaki Kafkasya cephesindeki müttefiki Osmanlı Devleti aleyhine davranışları farklı parametreleri de içermesi nedeniyle makaleyi daha da

¹¹ J. J. Mearsheimer, "Back to the future: Instability in Europe after the Cold-War", *International Security*, 15(1), 1990, ss.5-56.

¹² Stephen M. Walt, "Alliance Formation and the Balance of World Power." *International Security*, vol. 9, no. 4, 1985, ss. 3-43, s.3.

¹³ Colin S. Gray, *Hard Power And Soft Power: The Utility Of Military Force As An Instrument Of Policy in The 21st Century*. Strategic Studies Institute, US Army War College, 2011, s. VII.

¹⁴ Bruce M. Russett, "An Empirical Typology of International Military Alliances." *Midwest Journal of Political Science*, vol. 15, no. 2, 1971, ss. 262-89, s.266.

¹⁵ Walt, a.g.e.

özgün bir hâle getirmektedir. Çünkü, her ne gerekçe ile olursa olsun oluşturulan askeri ittifakın Birinci Dünya Savaşının sonunda ayrışması ve Almanya'nın Bolşevik Sovyetleri ve İngiltere ile müttefiki Osmanlı Devleti aleyhinde politika izlemesi Türkiye ve Azerbaycan açısından önemli tarihi bulgular arasındadır.

Devletler, muhasımlarının başarılı askeri uygulamalarını taklit etmeye önem verirler ve öncelikle iç kaynakları ile ordularını güçlendirerek iç dengeleme stratejisini izlerler.¹⁶ Savaşlar iki askeri gücün mücadelesi olduğu için devletler rakiplerinin askeri kabiliyetlerini yakından takip ederler.¹⁷ Bir çalışmada analiz edilen vakaların yüzde sekseninde devletlerin rakip devletlerin askeri kabiliyetlerini taklit ettikleri tespit edilmiştir.¹⁸ Rakiplerinin askeri kabiliyet artışları ise aynı zamanda ekonomik gücün askeri güce tahsisi ile silahlanma yarışına ve güvenlik ikilemine de neden olmaktadır.

Uluslararası ilişkilerde etkin bir konsept de ülkelere silah ve teknoloji satışlarıdır. Askeri diplomasi, uzun süredir uluslararası diplomasinin temel bileşenlerinden birisi olarak hem ikili hem de bölgesel ilişkileri geliştirmek için etkili bir vasıta olurken, silah satışları önemli bir dış politika aracı olarak dünya siyasetinin önemli bir boyutu haline gelmiştir.¹⁹ Silah satışlarında sadece ekonomik boyut bulunmamakta, aynı zamanda politik destek ve teknoloji transferi dâhil devletlerin dış politika öncelikleri doğrultusunda da silah satışları ve ambargoları uygulanmaktadır.²⁰

Bu çalışmada Azerbaycan topraklarında 20. Yüzyıl ve 21. Yüzyıldaki iki vaka çalışması yöntemi ile askeri gücün stratejik ve hayati önemi ile Türkiye ile Azerbaycan'ın iki devlet tek millet sözünün arkasındaki kardeşlik ve askeri ittifak ilişkisinin önemini ortaya konulması amaçlanmıştır. Her ne kadar neo-realizm bütün devletlerin iç yapılarını ve devletler arasındaki sosyo-kültürel farklılıkları ihmal etse de bu iki vaka çalışmasında Azerbaycan'daki durumda bu unsurların da etkisinin olup olmadığı hipotezi vaka analizi yöntemiyle araştırılmıştır. Normlar ve BM sözleşmesine göre ülkelerin tanınmış sınırları korunmuş olsa da realist anarşik uluslararası yapı nedeniyle bu normlara çoğunlukla uyulmamaktadır. Kafkaslardaki 20. Yüzyılın ve 21. Yüzyılın başında yaşanan olaylar bu argümanı kuvvetlendirmektedir.

2. 20. Yüzyıldaki Azerbaycan Vaka Çalışması (1918-1920)

Rusya Çarlığının 1917'deki Bolşevik İhtilali yıkılmasından sonra Kafkasya'da bağımsız küçük devletler kurulmuş ve kendi içlerindeki mücadelelere Birinci Dünya Savaşının sonundaki bütün yorgunluğuna ve yıpranmışlığına

¹⁶ Joseph M. Parent ve Sebastian Rosato, "Balancing in Neorealism", *International Security*, 40, no. 2, 2015, ss. 51-86, s. 52.

¹⁷ A.e., s. 55.

¹⁸ A.e., s. 53.

¹⁹ B. S. Sachar, "Military diplomacy through arms transfers: A case study of China" *Strategic Analysis*, 28:2, 2004, ss. 290-310, s.290. DOI: 10.1080/09700160408450134

²⁰ Mehmet Alkanalka, *Türkiye Neden Hedefte? Çarpık Uluslararası İttifak İlişkileri ve Kurt Kapanı*, Paradigma Akademi, Mart 2023, Çanakkale, s.27.

rağmen Osmanlı Devleti önce bir askeri anlaşma ile ve akabinde bu anlaşma-ya dayalı askerî bir harekât ile müdahale ederek Azerbaycan'da askeri gücü Azerbaycan ile müştereken kullanmıştır. Türk Kafkas İslam Ordusu, Birinci Dünya Savaşının son yılında Kafkaslara müdahale ederek bugünkü Kuzey Azerbaycan Cumhuriyetlerinin temellerini de atmıştır.²¹

1917'deki Bolşevik İhtilali ile Çarlık Rusya'sı yıkılmış ve Rusya iç savaşı başlamıştır. Kafkaslarda oluşan güç boşluğu neticesinde Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan üç unsurlu bir konfederasyon olan Mavera-yı Kafkas (Transkafkasya) Komiserliğini kurmuştur. Tarihi ve kültürel bakımdan aralarında ihtilaf olan söz konusu üç milletten oluşan konfederasyonun ortak bir politika yürütmesi ve kalıcı olması oldukça zor görünüyordu.²² Nitekim üç ülkenin aralarındaki toprak hükümlerlik iddialarının çözüme kavuşturulamaması sonucunda konfederasyonun yasama organı olan Mâverâ-yı Kafkas Seymi'nin dağılması neticesinde sırasıyla 26 Mayıs 1918'de Gürcistan, 28 Mayıs 1918'de Ermenistan ve Azerbaycan bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.²³ Azerbaycan, Ermenistan'ın başkenti olmadığı talebiyle tarihi Revan (Eri- van) şehrini yeni kurulan Ermenistan ile komşuluk ilişkilerini güçlendirmek amacıyla Ermenistan'a vermiştir.²⁴ Yeni kurulan Demokratik Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başkenti ise Bakü olarak ilan edilmiş olsa da, Petrograd'dan "Kafkas Fevkalâde Komiseri" olarak gönderilmiş Ermeni komünistlerinden Şaumyan'ın bir darbesi sonucunda Bakü 18 Mart 1918'de Bolşevik idaresi- ne girmiş olduğundan başkent geçici olarak Azerbaycan'ın tarihi Gence şehri ilan edilmiştir.²⁵ Bakü'nün statüsü Bolşevikler, İngiltere, Osmanlı Devleti, arasında ihtilaf meselesi olmaya devam etmekteydi ve Almanya da Osmanlı Devleti karşıtı bir tavır almıştı.²⁶ 30 Mayıs 1918'de Azerbaycan Başbakanı Ali Han Hoyski'nin Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurulması bildirisinin diğer ülkelere resmi olarak gönderilmesi Bolşevik Rusya ve İran'ı rahatsız etti.²⁷ Bolşeviklerin Bakü'deki durumu, kuruluş aşamasındaki yeni bir devlet olmalarının da etkisiyle Bakü petroleri üzerindeki emelleri, yeni kurulan Azer- baycan Cumhuriyeti'nin savunma amaçlı ittifaklar kurmasını dayatmaktaydı. Azerbaycan'ın kendisine yönelik toprak iddiaları olmaması nedeniyle hem en güvenilir dost, hem etnik hem de jeopolitik gerçeklerden dolayı Osmanlı Dev-

²¹ Beşir Mustafayev, "Türk İslam Ordusu'nun Kuzey Kafkas (Dağıstan) Harekâtına Dâir (Arşiv Vesikaları Işığında-1917-1919)", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, Sayı-30: ss.17-40, s.19.

²² Zekeriya Türkmen, "100. Yılında Kafkas İslam Ordusu'nu Yeniden Hatırlamak Birinci Dünya Harbi'nde Osmanlı Ordusu'nun Son Savaşı: Gence'den Bakü'ye Zafer Yürüyüşü" *Türk Dünyası Araştırmaları*, 2018, s.26

²³ Y. Nagiyev, "Güç Dengesi Bağlamında Rusya'nın Azerbaycan-Ermenistan Çatışmasındaki Rolü", *Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi*, 1 (1), 2021, ss. 78-96, s.83.

²⁴ A.e.

²⁵ Türkmen, *a.g.e.*, s. 28.

²⁶ F. Ünalp, "Türk Ordusunun Azerbaycan Harekâtı Ve Karabağ (Birinci Dünya Savaşından Hocalı Soykırımına)", *Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1(1), 2021, ss.1-17, s.5.

²⁷ Türkmen, *a.g.e.*, s.29.

leti olacağı için her iki devlet Batum Antlaşması ile işbirliği yoluna gittiler.²⁸ Batum Dostluk Antlaşması 04 Haziran 1918’de Azerbaycan Cumhuriyeti ile Osmanlı Devleti arasında imzalandı.²⁹ Antlaşmanın ilk maddesinde; Azerbaycan Cumhuriyeti ile Osmanlı Devleti arasında kalıcı bir dostluk ve kardeşlik vurgulanmış, ikinci maddesinde; Azerbaycan’ın hem Ermenistan ve Gürcistan hem de Osmanlı Devleti’yle sınırları açıklanmış, ayrıca anlaşmanın en önemli hususu olarak da Azerbaycan tarafından talep edilmesi hâlinde Osmanlı Devleti’nin asayışı ve intizamı tesis etmek maksadıyla asker gönderebileceği hüküm altına alınmıştı.³⁰ Anlaşma 11 madde ile iki ilave ek maddeden oluşuyordu ve Osmanlı Devleti bu antlaşma ile silahlı yardım taahhüdünü de üstlenmişti.³¹ Rusya’nın Müslüman kökenli nüfusu askerlikten muaf tutması nedeniyle bölgedeki Müslümanların askerî eğitimi yoktu.³² Aslında bu durum neo-realizm teorisinin varsayımları kapsamındaki yeterli bir askeri gücün gerekliliği hususunun önemini de teyit etmektedir. Bakü’nün İngiliz-Rus-Ermeni ortak işgali altında kalması ve Taşnakların Bolşevik kimliği altında 20 binin üzerindeki Müslüman’ı katletmesi sonucunda Azerbaycan Osmanlı Devleti’nden anlaşmada öngörülen askeri yardım talebinde bulundu.³³

Azerbaycan Başbakanı Hoyski askeri yardım talebi konusunu açıklarken şunları ifade etmiştir;

“Türkiye Azerbaycan Sulhnamesi’nin bir maddesine göre memleketinize ne vakit lâzım olsa hakkımızın müdafaası için Türkler bize bir miktar asker vermeliydiler. Ona göredir ki, darda kalınca bu çareye başvurduk... Elbet ordusuz, güçsüz görülmesi pek müşkül olan işler çok zorluklarla yavaş yavaş yürüyordu. Bize dışarıdan güç almak için başka millet ve devletlere müracaat ettiğimizde bir sonuç hasıl olmazdı. Ona göredir ki, dindaş ve millettaşımız olan Türkiye’ye müracaat edildi.”³⁴

Bakü’ye askeri harekât için Kafkas İslam Ordusu teşkil edildi. Kurulan Kafkas İslam Ordusundan önce bölgede Azerbaycan Kolordusu adıyla bir birlik mevcuttu.³⁵ Gence’de bulunan bu kolordunun asıl görevi Bakü’yü kurtarmaktı.³⁶ Gence’de temaslarda bulunan Enver Paşa’nın Haziran 1918’de verdiği talimat ile önce 3. ve 9. Ordulardan teşkil edilen Doğu Ordular Gru-

²⁸ Ç. Benhür, “Türk Birliklerinin Azerbaycan’ı Tahliye Etmesi 1918”, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 2009, ss.23-31, s.26.

²⁹ Türkmen, a.g.e., s. 29.

³⁰ A.e.

³¹ M. Gasimov, “Bakü’nün Kurtarılması Uğruna Türk Diplomasinin Mücadelesi: 1918 Yılı”, *Aurasya Dosyası Azerbaycan Özel*, 7(1), 2001, ss.18-55, s.19.

³² M. Güvenbaş, “Azerbaycan Kolordusunun Millî Güç Unsuru Olmasında Kafkas İslam Ordusunun Rolü”, *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, 17 (31), 2019, 33-64, s.36 .

³³ B. Mustafayev, *Türk İslam Ordusu’nun Kuzey Kafkas (Dağıstan) Harekâtına Dâir (Arşiv Vesikaları Işığında-1917-1919)*, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (2013) Sayı-30, ss. 17-40, s. 20.

³⁴ Türkmen, a.g.e., s. 30.

³⁵ Güvenbaş,a.g.e., s. 34.

³⁶ Gasimov, a.g.e., s. 19.

bu (Kafkasya Ordular Grubu), sonra bu grubun içinde Osmanlı Devleti ile Azerbaycan Cumhuriyeti birliklerinden oluşturulan Enver Paşa'nın kardeşi Nuri Paşa komutasındaki Kafkas İslam Ordusuna 26 Haziran 1918'de askeri harekât emri verildi.³⁷ İngiltere, Bakü petrollerinin hem kendi ordusu hem de savaştığı Alman ordusu için önemi, hem de hem de Hazar Denizinin Kafkasya ile Türkistan ve Uzak Asya'yı kontrol eden jeopolitik öneminden dolayı Bakü'nün Osmanlı Devleti ile Azerbaycan'ın eline geçmesini önlemek için 04 Ağustos 1918'de Bakü'ye girdi.³⁸

Osmanlı Devleti'nin Bakü'ye askerî harekâtına karşı çıkan Almanya ise Kafkas İslam Ordusunun gereksinim duyduğu harp silah araç ve gereçleri ile cephanenin nakledilmesini engellemeye çabaladı ve bu tavrı Birinci Dünya Savaşının sonuna kadar devam etti.³⁹ Alman generali Lüdendorf Enver Paşa'ya Kafkas İslam Ordusunun Bakü'ye saldırısını petrol karşılığında vaatler ile durdurmaya çalıştı.⁴⁰ Lüdendorf hatıralarında *"Türkler Kafkasya'yı da nüfuzları altına almak istiyorlar. Enver Paşa ve Türk Hükümeti İngiltere ile savaştan ziyade Kafkasya'da kendilerinin Panislamcı amaçlarını düşünüyorlar... Dolayısıyla da biz Türklerin güttükleri amaçların ister istemez aleyhine olduk."*⁴¹ şeklindeki ifadeleri bu hususu teyit etmektedir. Enver Paşa, Birinci Dünya Savaşının kaybedilme ihtimaline karşı, Azerbaycan ve Dağıstan'ı kurtararak Osmanlı Devleti ile Türkistan bağlantısının önünü açarak Kafkas İslam Ordusu vasıtasıyla Anadolu'nun kurtarılmasını amaçlıyordu.⁴²

Kafkas İslam Ordusunun Bakü'yü ele geçirdiği 15 Eylül 1918'e kadar olan zayıyatı toplam 30'u subay olmak üzere toplam 1130 olurken, Muştevi Müfrezesi'nin (Azerbaycan Türkleri'nin milis gücü) İkinci Bakü Taarruzu'ndaki ise 11 şehit ile 44 yaralıydı.⁴³ Muharebelerde 1185 zayıyat verilmesi askeri harekâtın şiddetli muharebelerle geçtiğinin önemli bir göstergesidir.

Enver Paşa Bakü'nün kurtarılması münasabetiyle Halil ve Nuri Paşa'lara gönderdiği telgrafında duygularını; "Büyük Turan İmparatorluğu'nun Hazar kıyısındaki zengin bir konuk yeri olan Bakü şehrinin zabtı haberini büyük bir sevinç ve mutlulukla karşılarım. Türk ve İslam tarihi sizin bu hizmetinizi unutmayacaktır." ifadeleriyle açıkladı.⁴⁴ Kafkasya'nın ötesine kadar ilerleyişi ve Enver Paşa'nın Türkistan'daki askeri gayretinin temelinde Türkçülük fikri-

³⁷ A.e., s. 24.

³⁸ A.e., s. 33-4.

³⁹ M. Çolak, "Osmanlı-Alman Rekabeti Çerçevesinde Kafkas Müslümanlarının Bağımsızlığı ve Bakü Meselesi", *History Studies*, Volume 6, Issue 1, January (Ocak) 2014, s. 35.

⁴⁰ V. Gafarov, "Birinci Dünya Savaşının Sonunda Kafkasya'da Osmanlı-Almanya Çatışması ve Osmanlı-Alman Protokolü (23 Eylül 1918)", *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Aralık/December 2017, ss. 99-144, s.115.

⁴¹ E. Lyudendorf *Moi vospominaniya o voyne 1914-1918 gg.* Per.s 5-go nem.izd.pod red.A.Sveçina T.2.M.:Gosvoenizdat, 1924, s.186-188. Aktaran (akt.) Gasimov.

⁴² İ. Ak, Osmanlı Basımında Kafkas İslam Ordusu'nun Bakü'yü Kurtarması, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (64) ,2019, ss. 385-408, s. 385.

⁴³ Türkmen, *a.g.e.*, s. 42.

⁴⁴ N. Yüceer, *Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordusunun Azerbaycan ve Dağıstan Harekâtı*, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, 1996, ss.127-128.

nin olduğu iddia edilmektedir.⁴⁵ Askeri güç kullanılırken, Türk dilini konuşan halklar tek bir çatı altında toplanarak siyasi birliğin kurulmasında da önemli olacaktır.⁴⁶ 1918 Eylül ayında Türk askeri gücünün Bakü'den sonra Dağıstan'a kadar ilerlemesi bunun hem bir emaresi hem de sonucudur.⁴⁷

Bakü'nün ele geçirilmesi İngiltere'de büyük bir tepkiyle karşılandı. İngiltere, başarısızlığı Rusların Bakü'de sevilmemesi ve tembelliği ile Ermenilerin "ihanetkâr ve korkaklığı" nedenlerine bağlamaya çalışırken, bir İngiliz gazetesinde Bakü'de savaşan İngilizler "İngiliz nüfuzunu azaltan ve güç yetmeyen bir işe başvurmaya gerek yoktu." şeklinde suçlandı.⁴⁸

Ancak, Osmanlı Devleti'nin yenilmesi neticesinde yaklaşık iki ay sonra imzalanan Mondros Mütarekesi hükümleri gereğince Türk Ordusu hem Bakü hem de Azerbaycan'dan çekilmek zorunda kaldı. Kurtuluş Savaşında da Azerbaycan ile Türkiye arasındaki yakın ilişki devam ettirildi. Öyle ki, İngiliz Amiral Sir Robeck, Lord Curzon'a 15 Mart 1920'de gönderdiği bir yazıda; "Azerbaycan hükümeti ile Türk milliyetçileri temas halindedir. Bu nedenle Azerbaycan'a silah vermeyelim." ifadesini kullandı.⁴⁹ Sovyet Rusya'nın 01 Aralık 1921'de Azerbaycan'ın Nahçıvan ve Zengezur illerini "komünist yoldaşlığı hatırına" Ermenistan'a hediye etmesi üzerine Kazım Karabekir Paşa ve Nahçıvan'daki "Türk Kızıl Müfreze Kumandanı" Binbaşı Veysel Bey'in üstün gayretleri sayesinde Nahçıvan'ın Ermenistan'a bağlanması önlenerek, 16 Mart 1921 tarihli Moskova ve 13 Ekim 1921 tarihli Kars Anlaşmaları kapsamında Nahçıvan Azerbaycan'ın himayesinde özerk bir bölge statüsüne kavuşturuldu.⁵⁰ 1922'de Sovyetler Birliği'nin güçlenmesinin ardından Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan yeniden Sovyet hükümlerine girmek zorunda kalmışlardır.⁵¹

Azerbaycan'ın birinci bağımsızlığı sürecinde Bolşevik Rusya, İngiltere, Almanya ve Osmanlı Devleti bölgedeki etkin ülkeler olarak ön plandadır. Ermenistan, küçük bir devlet olarak hem İngiltere ile hem de Bolşevik Rusya'sı ile iş birliğine giderken, Azerbaycan Osmanlı Devletinden yardım istemiş, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşındaki askeri müttefiki Almanya dahi Osmanlı Devleti'nin Bakü'ye askeri ileri harekâtına karşı çıkmıştır. Rusya, yaşanan bu olaylardan sonra Türkiye'nin Azerbaycan ile ilişkisini kesecek şekilde çoğunlukla Ermenistan'ı destekleyen bir politika izlemiştir. Buradaki en önemli sonuç, askeri ittifak ilişkilerinin ötesinde etnik ve kültürel para-

⁴⁵ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kıratlı, TTK Basımevi, Ankara, 1993, s. 349.

⁴⁶ A.e., s. 348.

⁴⁷ O. Köse ve E. Öncü, "I. Dünya Savaşı Sırasında Kafkasya, Kırım ve Kazan'daki Türkçülük Hareketlerine Dair Genel Bir Giriş", *KTÜEFAD*, 2 (2022), ss. 52-69, s. 62.

⁴⁸ Gasimov, *a.g.e.*, s. 46.

⁴⁹ Ç. Benhür, "Türk Birliklerinin Azerbaycan'ı Tahliye Etmesi 1918", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 2009, ss. 23-31, s.27.

⁵⁰ A.e., s.29-30.

⁵¹ E. Çeliksoy, İkinci Karabağ Savaşı'nda Şuşa'nın Rolü ve Türkiye- Azerbaycan İşbirlikleri, *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4), ss.126-133, s.127.

metrelerin de öneminin belirgin olmasıdır. Osmanlı Devleti ile Azerbaycan'ın savunma anlaşması yapmaları bölgedeki dengeleri değiştiren stratejik bir iş birliği olmuştur. Osmanlı Devleti her türlü zorluğa karşın, hem bölgedeki bütün devletleri hem de müttefik Almanya'yı karşısına alarak dost ve kardeş Azerbaycan'ın maruz kaldığı katliamlara sessiz kalmamış ve askeri gücünü büyük bir fedakârlık ile tarihe kaniyla not düşerek yerinde ve zamanında kullanmıştır.

1. 21. Yüzyıldaki Karabağ Savaşı Vaka Çalışması (2015-2020)

20. Yüzyıldaki Çarlık Rusya'sının yıkılması neticesinde ortaya çıkan güç boşluğunda olduğu gibi, 1990'da Soğuk Savaş'ın nihayete ermesiyle eski SSCB yıkılmış ve Kafkasya'da yine bir güç boşluğu çıkmıştır. Kafkasya'daki devletlerden sırasıyla Gürcistan 31 Mart 1991'deki referandumu müteakip 09 Nisan 1991'de; Ermenistan 21 Eylül 1991'de Azerbaycan 30 Ağustos 1991'de bir kez daha bağımsızlıklarını ilan ettiler. Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke Türkiye oldu.

Rusya 1990'dan iki ay önce Dağlık Karabağ'ı Bakü'ye devretti. O tarihten beri Karabağ ile başlayan toprak ihtilafı daha da büyüyerek Azerbaycan'ın diğer topraklarını da kapsayarak bölgesel ilişkilerin genişlemesini engelleyen ve binlerce can kaybına neden olan bir sorun olarak devam etti. Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki savaşta 1988 -1994 yılları arasında asker ve sivil Azerbaycan'dan 16000, Ermenistan'dan 6000 kişinin hayatını kaybettiği resmi kayıtlarda açıklanmıştır.⁵² 1993'te Ermenistan'ın, Azerbaycan'a ait Kelbecer ilini işgal etmesine tepki olarak Türkiye Ermenistan ile sınır kapısını kapatmıştır.⁵³ Başlangıçta Rusya Karabağ'ı Azerbaycan'a vermiş olsa da Azerbaycan'ın diğer yakın çevre ülkelerinden farklı olarak Rusya'nın askeri üs taleplerine olumsuz karşılık vermesi sonucu, Rusya Azerbaycan'ı "güven vermeyen ülke" olarak nitelemiş ve uzun süre Ermenistan'ı desteklemiştir.⁵⁴ Rusya, 2014'te asker-sivil karışık hibrit bir strateji ile Kırım'ı ilhak ederken, 2015'te Suriye'ye askeri müdahalede bulunarak Suriye iç savaşının gidişatını değiştirmiş, Azerbaycan-Ermenistan arasındaki 02-05 Nisan 2016 tarihleri arasında "Dört gün savaşı" olarak adlandırılan savaşta da Ermenistan'a yeni tip füzeler olan İskender füzelerini vererek silah yardımları yöntemiyle Azerbaycan'a karşı bir dengeleme stratejisi uygulamıştır.⁵⁵

"Kadife Devrim" adıyla bilinen ve Rusya'nın daha önce Ukrayna ile Gürcistan'daki rahatsız olduğu renkli devrimleri andıran olaylar sonrası Nikol Paşin-

⁵² Y. Nagiyev, "Güç Dengesi Bağlamında Rusya'nın Azerbaycan-Ermenistan Çatışmasındaki Rolü", *Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi*, 1(1), 2021, 78-96, s. 84.

⁵³ T.C. Dışişleri Bakanlığı. "Türkiye- Ermenistan Siyasi İlişkileri", (Çevrimiçi) <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ermenistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa> 05 Nisan 2023.

⁵⁴ E. A. Şihaliyev, "Büyük Satranç Tahtası'nda Güney Kafkasya: Ermenistanazerbaycan Savaşı, Devletlerin Tutumu Ve Jeopolitik Hamleler", *Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1(1),2021, ss. 1-17, s. 5.

⁵⁵ T. Dilaver, "Batı ile Rusya Arasında Ermenistan'ın Reelpolitik Arayışı", 03.08.2018, (Çevrimiçi) <https://avim.org.tr/tr/Analiz/BATI-ILE-RUSYA-ARASINDA-ERMENISTAN-IN-REELPOLITIK-ARAYISI> 05 Nisan 2023.

yan'ın 2018'te iktidara gelmesi ve Batı yanlısı politikaları Rusya'yı oldukça rahatsız ederken, buna mukabil Azerbaycan Rusya'nın hassasiyetlerine dikkat eden bir politika izledi. Dugin tarafından yapılan bir açıklamadaki hususlar bu politikanın başarılı olduğunu göstermektedir;

“Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in Avrupa Birliği Doğu İşbirliği programına katılmaktan vazgeçmesi çok büyük bir jest oldu...Eski Sovyetlerde hangi ülkenin Rusya'yla ilişkisi iyiye, onun toprak bütünlüğü de sağlanmış oluyor. Eğer ilişkiler kötüye...Onların toprak bütünlüğünü Rusya ihlal etmiyor. Sadece onlar Rusya'yla mücadele ettiklerinde kendi toprak bütünlüklerini koruyamaz hale geliyorlar.”⁵⁶

Ermenistan'ın 27 Eylül 2020 saat 06.00'da Azerbaycan'ın hem askeri hem de sivil yerleşim yerlerine ağır silahlar ile bombardımanı sonucu başlayan ve 10 Kasım 2020'ye kadar devam eden savaş sonucunda Azerbaycan 5 şehri, 4 kasabayı ve 286 köyü Ermeni işgalinden kurtarıırken 2907 şehit verdi.⁵⁷ Böylece 44 gün devam eden savaşın sonunda Azerbaycan Ermenistan'ın işgali altındaki topraklarının %70'ini kurtarmayı başarırken, topraklarının diğer kalanı henüz Rus barış gücünün kontrolündedir.⁵⁸ Rusya, Batı ile ilişkilerini güçlendirmek isteyen Paşinyan yönetimindeki Ermenistan'a ders vermek için Azerbaycan'ın ileri askeri harekâtına sessiz kalarak zımni onay verdi. Rusya Devlet Başkanı Putin, askeri harekâtın ilerleme sınırını da Rossiya 24 kanalına verdiği bir röportajda; “Bu anlaşma çerçevesinde Ermenistan'a karşı belirli sorumluluklarımız var. Bu çatışmalar, Ermenistan toprağında yapılmıyor. Rusya anlaşma çerçevesinde sorumluluklarını her zaman yerine getirir.”⁵⁹ ifadeleriyle açıklamıştır. Nitekim Paşinyan'ın Rusya'ya yanaşması ile Rusya Azerbaycan'ın itirazlarına rağmen Ermenistan'ı yeniden silahlandırırken bir Rus yetkili şu açıklamayı yapmıştır; “Yurt dışına silah sevkiyatı, Rusya'nın egemenlik hakkıdır. Rus tarafı, bölgede bir güç dengesini koruma ihtiyacını dikkate alıyor.”⁶⁰

Azerbaycan yaklaşan savaşı öngörerek akıllı bir strateji ile özellikle doğal gaz ve petrolden elde ettiği milli gelirinden savunma bütçesine ayırdığı kay-

⁵⁶ A. Yusifsoy, “Rusya'ya karşı gelenlerin toprak bütünlüğü ihlal ediyor- Gürcistan, Ukrayna, Moldova...”- Aleksandr Dugin. *Yeniçağ*,04.05.2017, (Çevrimiçi) <https://yenicag.info/rusyaya-karsi-gelenlerin-toprak-butunlugu-ihlal-ediliyor-gurcistan-ukrayna-moldova-aleksandr-dugin/embed> 02 Mart 2023.

⁵⁷ R. Rehimov, “Azerbaycan ordusunun bir yıl önce 44 günde elde ettiği zaferler 30 yıllık işgali sonlandırdı” AA. 27.09.2021, (Çevrimiçi) <https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephe-hatti/azerbaycan-ordusunun-bir-yil-once-44-gunde-elde-ettigi-zaferler-30-yillik-igali-sonlandirdi/2375890> 05 Nisan 2023.

⁵⁸ Y. Deveci Bozkuş, “Karabağ Savaşı Sonrası Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan İlişkileri”, *Journal of Balkan and Black Sea Studies*, 2022, ss.127-154, s.132.

⁵⁹ G. E. Abay, “Rusya Devlet Başkanı Putin: Çatışmalar Ermenistan toprağında yapılmıyor”, 07.10.2020, (Çevrimiçi) <https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephe-hatti/rusya-devlet-baskani-putin-catismalar-ermenistan-topraginda-yapilmiyor/1998449> 05 Nisan 2023.

⁶⁰ G. E. Abay, “Rusya, Kasım 2020'den beri Ermenistan'a silah sevk ediyor”, 21.08.2020, (Çevrimiçi) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-kasim-2020den-beri-ermenistana-silah-sevk-ediyor/2341889> 04 Nisan 2023.

naklar ile İsrail'den Harop, Orbiter ve SkyStriker insansız hava araçları ve Türkiye'den TB2 SİHA'ları başta olmak üzere teknoloji transferi de yaparak ordusunu modernize etti.⁶¹ 2015-2020 yılları arasında Azerbaycan'ın silah sistemleri tedarik durumunu gösteren Tablo 1 incelendiğinde İsrail'in Azerbaycan'a silah sistemleri ihracatında bariz üstünlüğü dikkat çekmektedir.

Tablo 1. Azerbaycan'ın Silah İthalatı (2015-2020)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam
İsrail	108	250	151	247	26	22	803
Rusya	210	7	109	53			379
Türkiye	9	16	4	6	6	15	55
Toplam	328	274	290	365	44	37	1338

Kaynak: SIPRI⁶²

Azerbaycan bir taraftan İsrail ve Türkiye'den silah alımları ile ordusunu güçlendirirken, diğer taraftan da Rusya'dan silah alımlarına devam ederek bir denge stratejisi izlemiştir. İsraili firmalar tarafından sağlanan silahların 44 günlük savaşta Azerbaycan'a teknolojik üstünlük sağladığı iddia edilmektedir.⁶³

Türkiye Cumhuriyeti Savunma Bakanı Hulusi Akar ise basına yaptığı açıklamada Türkiye'nin savaşa silah yardımları ile katkısını şu şekilde açıklamıştır; "Türk yapımı silah sistemlerinin etkinliği, yakın zamanda Azerbaycanlı kardeşlerimizin öz topraklarını işgalden kurtarma mücadelesinde en açık şekilde görülmüştür."⁶⁴

Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev'in savaştan bir yıl sonra kendisine Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından takdim edilen Türk Dünyası Yüce Nişanı töreni esnasında yaptığı konuşmadaki ifadeleri savaşın gidişatını belirleyen dış dengeleme açısından oldukça önemlidir; "Türkiye Azerbaycan'ın yanındadır ve her zaman yanında olacaktır ve bu bize ayrı bir güç kattı. Bu, Ermenistan'ın hamileri olan bazı güçleri bu savaşın dışında tuttu ve bu onurlu görevi yerine getirmemizi sağladı."⁶⁵ Burada dış dengelemede Ermenistan'ın

⁶¹ P. Özden Cankara ve Y. Cankara, "İran ve Ermenistan Gölgesinde İsrail'in Azerbaycan ile Stratejik İlişkileri", *Uluslararası Afro-Avasya Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 2022, ss.1-21, s.8

⁶² SIPRI. "SIPRI Arms Transfers Database", (Çevrimiçi) <https://www.sipri.org/databases/armstransfers> 02 Mart 2023.

⁶³ C. Çiçekçi, "İkinci Dağlık Karabağ Savaşı Işığında İsrail-Azerbaycan İlişkileri: Yapısal ve Analitik Bir Çerçeve", *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 23(2), 2021, ss.267-285, s.279.

⁶⁴ BBC News Türkçe. "Milli Savunma Bakanı Akar: Azerbaycan, Karabağ'ı Ermenistan işgalinden yerli ve milli silah sistemlerimizin katkısıyla kurtardı", 05 Aralık 2020, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55203097#:~:text=Kahraman%20Azerbaycan%20ordusu%2C%20Tek%20Vatan,de%20katk%C4%B1s%C4%B1yla%2044%20g%C3%BCnde%20kurtarm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r.> 02 Mart 2023.

⁶⁵ İlham Aliyev, "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi VIII. Zirve Toplantısı İstanbul'da Yapıldı.", 12 Kasım 2021, (Çevrimiçi) <https://president.az/az/articles/view/54183> 02 Mart 2023.

yanında yer alması beklenen Rusya'nın savaşın dışında tutulması oldukça savaşın sonucunu etkileyen stratejik diplomatik bir hamle olmuştur ve Azerbaycan bu nedenle Türkiye'ye ayrıca teşekkür etmiştir. Türkiye hem silah yardımları ile hem de dış dengeleme stratejisi ile dost ve kardeş Azerbaycan'ın haklı ve meşru mücadelesinde bir kez daha başarıyla yer almıştır.

NATO Genel Sekreteri Stoltenberg, "Ermenistan ve Azerbaycan'ın 25 yıldan uzun süredir NATO ortakları için değerli ülkeler olduğunu" ifade ederek NATO'nun savaşta tarafsızlığını belirtti.⁶⁶ Türkiye'nin aynı zamanda NATO üyesi olması Azerbaycan'a stratejik bir katkı da sağlamaktadır. Dönemin ABD Başkanı Trump, bölgede iyi ilişkilerinin olduğunu ve çatışmaların durdurulması konusunda çalışacaklarını ifade etti.⁶⁷ O dönemde başkan adayı olan Biden ise "Trump yönetiminin Türkiye gibi ülkelere çatışmanın dışında kalmasını talep etmeli"⁶⁸ açıklamasını yaptı. Azerbaycan'ın Karabağ'ı Ermenistan işgalinden kurtarmasına tepki olarak Fransa Senatosu, 1 ret, 305 kabul ve 30 çekimser oy ile "Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin" tanınmasını öngören Fransa Hükümetine tavsiye niteliğinde bir karar kabul etti.⁶⁹ Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Baptiste Lemoyne ise "Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin" tek taraflı tanınmasının hiçkimsenin yarar getirmeyeceğini açıkladı.⁷⁰ 600.000 civarındaki Ermeni kökenli insanın yaşadığı Fransa'nın Cumhurbaşkanı Macron Türkiye'nin savaşa Suriyeli cihatçıları göndererek savaşın gidişatını değiştirdiğini iddia ederek Türkiye'yi suçladı.⁷¹ Rusya Devlet Başkanı Putin, basın toplantısında uluslararası hukukun Dağlık Karabağ'ı Azerbaycan'ın doğal bir parçası olarak tanıdığını ve bu kapsamda Rusya'nın her zaman Dağlık Karabağ'ın çevresindeki işgal edilmiş yedi rayonun Azerbaycan'a iadesini savunduğunu açıkladı.⁷²

Rusya hem Azerbaycan hem de Ermenistan arasında iki devlet arasında bir güç dengesi politikası izlemiştir.⁷³ Eski Sovyetler Birliği (SSCB)'nin strate-

⁶⁶ Deccanherald, "Armenian president accuses Turkey in visit to NATO", 21 Ekim 2020, <https://www.deccanherald.com/international/world-news-politics/armenian-president-accuses-turkey-in-visit-to-nato-905323.html> 13 Mayıs 2023.

⁶⁷ Reuters, "Trump says U.S. will seek to stop violence between Armenia, Azerbaijan", 28 Eylül 2020, <https://www.reuters.com/article/us-armenia-azerbaijan-trump-idUSKBN261124> 13 Mayıs 2023.

⁶⁸ Sözcü, "Joe Biden'ından Trump'a 'Türkiye' çağrısı!", 29 Eylül 2020, <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/joe-bideninden-trumpa-turkiye-cagrisi-6059993/> 13 Mayıs 2023.

⁶⁹ Sözcü, "Fransız Senatosu'ndan skandal Dağlık Karabağ kararı", 25 Kasım 2020, <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/fransiz-senatosundan-skandal-daglik-karabag-karari-6141277/13> Mayıs 2023.

⁷⁰ Maxim Grigoryev, "French Senate adopts resolution urging government to recognize Nagorno-Karabakh", 25 Kasım 2020, TASS, <https://tass.com/world/1228017> 13 Mayıs 2023.

⁷¹ John Irish ve Michel Rose, "France accuses Turkey of sending Syrian jihadists to Nagorno-Karabakh". October 1, 2020. Reuters, (Çevrimiçi) <https://www.reuters.com/article/uk-armenia-azerbaijan-putin-macron-idUKKBN26L3S7> 02 Mart 2023.

⁷² JamNews, "Putin gives run-through of Karabakh issues at annual press conference", 17 Aralık 2020, <https://jam-news.net/putin-press-conference-nagorno-karabakh-responses-azerbaijan-armenia/> 13 Mayıs 2023.

⁷³ Y. Nagiyev, "Güç Dengesi Bağlamında Rusya'nın Azerbaycan-Ermenistan Çatışmasındaki Rolü, *Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi*, 2021, 1(1), ss. 78-96, s.79.

jileri bölgedeki gelişmeleri değerlendirmede faydalı olacaktır. Bu nedenle ilk olarak Brejnev Doktrini olarak bilinen doktrininden bahsetmek gerekmektedir. Brejnev 1968’de Polonya İşçi Partisi’nin bir kongresindeki konuşmasında Çekoslovakya işgalini şu sözlerle savundu; “Sosyalizme düşman güçler herhangi bir sosyalist ülkeyi kapitalizme yönlendirmeye çalışırlarsa, bu yalnızca o ülkenin değil tüm sosyalist ülkelerin ortak sorunu ve kaygı sebebi olur.” ve bu gerekçeyle farklı arayışlara giren ülke sosyalist bir ülke olsa dahi askeri müdahaleye muhatap olabilir.⁷⁴ SSCB, askeri güç kullanımının farklı bir uygulamasını 1979’da Afganistan’da gerçekleştirdi. Askeri müdahale 1978 Afganistan ve SSCB arasında imzalanan olan “Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Anlaşması”na dayandırılarak “Afganistan’da huzurun ve barışın sağlanması” maksadıyla Afganistan’ın daveti üzerine yapıldı.⁷⁵ Soğuk Savaş sonrası Rusya’nın stratejilerine yön veren diğer bir doktrin ise Kozyrev Doktrinidir ve bu doktrin temelinde jeopolitik terimleri andıran yakın çevre (*blizhneye zarubyezhe*) kavramı bulunmaktadır. Yakın çevre kavramı, eski SSCB’nin bir parçası olan Rusya’ya komşu olan, ancak Rusya dışındaki devletleri ve halkları temsil etmektedir. Kozyrev, SSCB’nin dağılmasıyla birlikte eski SSCB bölgelerinde bir güç ve güvenlik boşluğu oluştuğunu ve bu boşluğun Rusya aleyhine doldurulabileceğini iddia etmektedir. 2009 Rusya Milli Güvenlik Strateji Belgesinde; NATO’nun askeri altyapısını uluslararası normların aksine Rusya sınırlarına kadar genişletme planlarının Rusya için kabul edilemez olduğuna vurgu yapılmıştır. Belgenin 42. Maddesinde, Ukrayna, Gürcistan, Azerbaycan ve Kazakistan sınırları da dahil olmak üzere sınır güvenliğinin sağlanması için yüksek teknolojili ve çok amaçlı sınır tesislerinin gerekli olduğunu belirtilmiştir.⁷⁶ Söz konusu dört ülkenin açıkça Rusya’nın Milli Güvenlik Strateji Belgesinde belirtilmesi bu ülkelerin Rusya tarafından yakın çevresindeki ülkeler olarak kabul edildiğini teyit etmektedir. Bu kapsamda NATO’nun genişleme hamleleri bu doktrine göre Rusya tarafından tehdit olarak kabul edilmiştir.⁷⁷ Rusya, yakın çevresine karşı jeopolitik konumunu kullanarak AB ve NATO’nun bölgedeki genişlemesini durdurmuştur. Rusya’nın 21. Yüzyılda uyguladığı stratejinin, 20. Yüzyıldaki Brejnev Doktrininin 21. Yüzyıldaki dolaylı stratejiler ile güncellenmiş versiyonu olduğunu iddia edilebilir. Bu kapsamda AB ve NATO’nun cazibesine rağmen etkisizliğini değerlendiren Rusya önce Gürcistan ve sonrasında Ukrayna’ya doğrudan askeri bir müdahalede bulunurken, Ermenistan konusunda da dolaylı bir strateji ile Azerbaycan’a sarı ışık yakarak ve Türkiye’nin de diplomatik desteğiyle Ermenistan’ı sınırlı olarak cezalandırmıştır.

⁷⁴ C. Karadeli, “Stalin ve Kruşçov Dönemlerinde Doğu Avrupa’da Sovyetler ve Krizler”, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 2019, ss. 239-253, s. 251.

⁷⁵ M. Mardan, “Rus Üslerine Ev Sahipliği Yapan Ülkelerdeki Krizlere Rusya’nın Askeri Müdahaleleri”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 22(1), 2020, ss.108-128, s. 113-4.

⁷⁶ Presidency of Russia. “National Security Strategy of the Russian Federation to 2020”, (Çevrimiçi) <http://kremlin.ru/supplement/424> 05 Nisan 2023.

⁷⁷ B. Litera, “The Kozyrev Doctrine - a Russian Variation on the Monroe Doctrine”, *Perspectives*, 4, 1994, ss. 45-52, s. 45.

Zafere ulaşan yolda Azerbaycan'ın hem iç dengeleme yoluyla kuvvet çarpanı etkisi yaratacak başta SİHA'lar olmak üzere teknolojik olarak savunma kabiliyetlerini artırarak ordusunu güçlendirmesi, hem de dış dengeleme yoluyla Türkiye ile yakın iş birliğine gitmesi ve Türkiye'nin de desteğiyle Rusya'nın savaşa askeri müdahalesinin önlemesi neo-realizm teorisinin varsayımları ile uyumlu ve başarılı bir strateji olmuştur. Askeri harekât esnasında Azerbaycan, Ermenistan topraklarına da saldırmayarak hem uluslararası meşruiyet temelinde hem de Rusya'nın Ermenistan ile savunma ittifak ilişkisi dengesini de gözeterek akıllı ve rasyonel şekilde askeri gücünü kullanmıştır.

Stratejik ortaklık, stratejik işbirliğinin üzerinde bir seviyedir ve hem bölgesel hem uluslararası daha köklü hedefleri öngörmesi nedeniyle stratejik ortaklığın şartların değişmesine karşı azami ölçüde dayanıklı olduğu iddia edilmektedir.⁷⁸ Bir dış politika aracı olarak stratejik ortaklığın hem liberal hem de güvenlikçi realist boyutları bulunmaktadır.⁷⁹ Türkiye ile Azerbaycan arasında 2021'de Suşa'da içinde "müttefiklik" kelimesi geçen ilk belge olan "Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Müttefiklik İlişkileri Hakkında Şuşa Beyannamesi" imzalandı.⁸⁰ Bu belge ile her iki ülke uluslararası ve bölgesel kuruluşlardaki tüm önemli konularda birbirlerini tam destekleyeceklerini ve askeri, savunma sanayi teknolojilerinden ekonomik ve enerji konularına kadar pek çok alanda ortak hareket etme kararlılıklarını taahhüt ettiler.⁸¹ Son yaşanan Azerbaycan'ın Karabağ askeri harekâtında yaşanan uluslararası gelişmelerin askeri gücün yerinde, ölçülü, doğru zamanlama ile meşruiyet kapsamında kullanılması sonucunda caydırıcı gücün artması adına Türkiye-Azerbaycan stratejik ortaklığına evrildiği sonucuna varılmıştır.

Sonuç

Gücün kullanımındaki unsurların arasında en önemlisi meşruiyet ve haklılıktır. İncelenen her iki vakada da Türklerin meşruiyet ve haklılık kapsamında savunmacı bir askeri güç kullanımını tercih ettikleri tespit edilmiştir. Söz konusu iki unsur ile birlikte en az bu iki unsur kapsamındaki doğru zamanlama, ölçülülük ve caydırıcılık gibi unsurların da askeri güç kullanımının başarısı ve sürdürülebilirliği bakımından önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zira stratejinin üç unsurundan kuvvet caydırıcılık, mekan ölçülülük ve de zaman doğrun zamanla da ilişkili kavramlar ve incelenen vaka analizlerinde tespit edilmiştir. Azerbaycan, 20. Yüzyıldaki vaka çalışmasından ders çıkararak 21. Yüzyılda hem iç dengeleme hem de dış dengeleme stratejisini başarıyla uygulamıştır. Her iki vaka çalışması sonuçları birlikte değerlendirildiğinde; Azerbaycan'ın bir önceki vakadan aldığı dersle bölgedeki en etkin güç olan

⁷⁸ G.Sümer, "A Comparative Survey on the Concepts of Strategic Cooperation and Strategic Partnership", *Ege Academic Review*, 10 (2), 2010, ss. 671-698, s. 678.

⁷⁹ L. Czechowska, "The Concept of Strategic Partnership As An Input In the Modern Alliance Theory", *The Copernicus Journal of Political Studies*, 2013, No. 2(4), ss. 36-51, s. 42.

⁸⁰ R.Rehimov, "Şuşa Beyannamesi'nin 1. Yılı", *Anadolu Ajansı*, 15.06.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/susa-beyannamesinin-1-yili/2614077> 13 Mayıs 2023.

⁸¹ A.e.

Rusya'nın stratejik önemini anlayarak Rusya ile en uygun ortamı beklediğini ve Rusya'nın en azından tarafsızlığını garanti aldıktan sonra icra ettiği askerî harekâtını zaferle taçlandırmasıdır. Azerbaycan'ın, Türkiye ile savunma anlaşmaları yapması, hem neo-realist varsayımları kapsamında Her iki vaka çalışmasında Türkiye ile Azerbaycan'ın tek bir millet vizyonu ile savunma anlaşmaları yapmaları hem aynı coğrafyadaki güçlü bir devlet ile askeri ittifak hem de ortak sosyo-kültürel kodlar nedeniyle her iki devlet için de ile akılcı bir strateji olmuştur. Türkiye ile Azerbaycan arasında 2021'de içinde "müttefiklik" kelimesi geçen "Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Müttefiklik İlişkileri Hakkında Şuşa Beyannamesi" ile askeri gücün yerinde, ölçülü, doğru zamanlama ile meşruiyet kapsamında kullanılması sonucunda caydırıcı gücün artması adına Türkiye-Azerbaycan stratejik ortaklığına evrilmiştir. Bu stratejik ortaklığın ebediyen sürmesi her iki devletin ve bölge halklarının barış içinde yaşamasında büyük önem taşıdığı makalenin en önemli sonucudur. Azerbaycan'ın mevcut pozisyonunu koruma ve işgal altındaki diğer topraklarındaki tam egemenliğini sağlayabilmesi için Türkiye ile imzaladığı Şuşa Beyannamesini devam ettirmesi, Rusya ile dengeli bir dış politika takip ettirmesi, Türk Devletleri Teşkilatı ile ilişkilerini geliştirmesi ve caydırıcılık kapsamında silahlı kuvvetlerini modernize etmesi oldukça önemli olacaktır.

Rusya, yakın çevre doktrini kapsamında Ermenistan'ın AB yanlısı tutumu ve açıklamaları nedeniyle Azerbaycan'ın askerî harekâtında belli bir safhaya kadar sessiz kalarak ve dikkatli bir tutumla savaşın gidişatını etkilemiştir. Rusya, AB ve NATO'nun cazibesine rağmen etkisizliğini değerlendirerek önce Gürcistan ve sonrasında Ukrayna'da doğrudan bir askeri müdahalede bulunurken, Ermenistan konusunda da dolaylı bir strateji ile Azerbaycan'a sarı ışık yakarak ve Türkiye'nin de diplomatik desteğiyle Ermenistan'ı sınırlı olarak cezalandırmıştır.

Zafere ulaşan yolda Azerbaycan'ın hem iç dengeleme yoluyla kuvvet çarpanı etkisi yaratacak başta SİHA'lar olmak üzere teknolojik olarak savunma kabiliyetlerini artırarak ordusunu güçlendirmesi, hem de dış dengeleme yoluyla Türkiye ile yakın iş birliğine gitmesi ve de Ermenistan yönetiminin Rusya'nın rahatsız olduğu Batı yanlısı politikaları nedeniyle en azından savaşa askeri müdahalesinin Türkiye'nin de desteği ile önlemesi neo-realizm teorisindeki varsayımlar ile örtüşmektedir. Askerî harekât esnasında Azerbaycan, Ermenistan topraklarına da saldırmayarak hem uluslararası meşruiyet temelinde hem de Rusya'nın Ermenistan ile savunma ittifak ilişkisi dengesini de gözetecek akıllı ve rasyonel şekilde askeri gücünü kullanmıştır.

Kaynakça

- Abay, G. E: “Rusya, Kasım 2020’den beri Ermenistan’a silah sevk ediyor”, 21.08.2020, (Çevrimiçi) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-kasim-2020den-beri-ermenistana-silah-sevk- ediyor/2341889> 04 Nisan 2023.
- Abay, G. E: “Rusya Devlet Başkanı Putin: Çatışmalar Ermenistan toprağında yapılmıyor”, 07.10.2020, (Çevrimiçi) <https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephe-hatti/rusya-devlet-baskani-putin-catismalar- ermenistan-topraginda-yapilmiyor/1998449> 05 Nisan 2023.
- Ak, İ: Osmanlı Basınında Kafkas İslam Ordusu’nun Bakü’yü Kurtarması. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (64) ,2019, ss.385-408.
- Aliyev, İlham: “Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi VIII. Zirve Toplantısı İstanbul’da Yapıldı.”, 12 Kasım 2021, (Çevrimiçi) <https://president.az/az/articles/view/54183> 02 Mart 2023.
- Alkanalka, Mehmet: *Türkiye Neden Hedefte? Çarpık Uluslararası İttifak İlişkileri ve Kurt Kapanı*, Paradigma Akademi, Mart 2023, Çanakkale.
- Aydemir, Şevket Süreyya: *Makedonya’dan Orta Asya’ya Enver Paşa* (1914-1922), Cilt III, Ankara, 1985.
- BBC News Türkçe: “Milli Savunma Bakanı Akar: Azerbaycan, Karabağ’ı Ermenistan işgalinden yerli ve milli silah sistemlerimizin katkısıyla kurtardı”, 05 Aralık 2020, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55203097#:~:text=Kahraman%20Azerbaycan%20ordusu%2C%20Tek%20Vatan,de%20katk%C4%B1s%C4%B1yla%2044%20g%C3%BCnde%20kurtarm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r.> 02 Mart 2023.
- Benhür, Ç: “Türk Birliklerinin Azerbaycan’ı Tahliye Etmesi 1918”, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 2009, ss.23-31.
- Bozkuş, Y. Deveci: “Karabağ Savaşı Sonrası Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan İlişkileri”, *Journal of Balkan and Black Sea Studies*, 2022, ss.127-154.
- Cankara, P. Özden ve Y. Cankara: “İran Ve Ermenistan Gölgesinde İsrail’in Azerbaycan İle Stratejik İlişkileri”, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 2022, ss.1-21.
- Czechowska, L: “The Concept of Strategic Partnership As An Input In the Modern Alliance Theory”, *The Copernicus Journal of Political Studies*, 2013, No. 2(4), ss.36-51.
- Çeliksoy, E: İkinci Karabağ Savaşı’nda Şuşa’nın Rolü ve Türkiye- Azerbaycan İşbirlikleri, *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4), ss.126-133.
- Çiçekçi, C: “İkinci Dağlık Karabağ Savaşı Işığında İsrail-Azerbaycan İlişkileri: Yapısal ve Analitik Bir Çerçeve”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 23(2), 2021, ss. 267-285.
- Çolak, Mustafa: “Osmanlı-Alman Rekabeti Çerçevesinde Kafkas Müslümanlarının Bağımsızlığı ve Bakü Meselesi”, *History Studies*, Volume 6, Issue 1, January (Ocak) 2014.

- Deccanherald: “Armenian president accuses Turkey in visit to NATO”, 21 Ekim 2020, <https://www.deccanherald.com/international/world-news-politics/armenian-president-accuses-turkey-in-visit-to-nato-905323.html> 13 Mayıs 2023 13 Mayıs 2023
- Deveci Bozkuş, Y: “Karabağ Savaşı Sonrası Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan İlişkileri”, *Journal of Balkan and Black Sea Studies*, 2022, ss. 127-154.
- Dilaver, T: “Batı ile Rusya Arasında Ermenistan’ın Reelpolitik Arayışı”, 03.08.2018, (Çevrimiçi) <https://avim.org.tr/tr/Analiz/BATI-ILE-RUSYA-ARASINDA-ERMENISTAN-IN-REELPOLITIK-ARAYISI> 05 Nisan 2023 01 Nisan 2023.
- Gasimov, Musa: “Bakü’nün Kurtarılması Uğruna Türk Diplomasinin Mücadelesi: 1918 Yılı”, *Avrasya Dosyası* Azerbaycan Özel, 7(1), 2001, ss.18-55.
- Gafarov, V: “Birinci Dünya Savaşı’nın Sonunda Kafkasya’da Osmanlı-Almanya Çatışması ve Osmanlı-Alman Protokolü (23 Eylül 1918)”, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1,Sayı 2, Aralık/December 2017, ss. 99-144.
- Gray, Colin S: *Hard Power And Soft Power: The Utility Of Military Force As An Instrument Of Policy in The 21st Century*. Strategic Studies Institute, US Army War College, 2011, s.VII.
- Grigoryev, M: “French Senate adopts resolution urging government to recognize Nagorno-Karabakh”, 25 Kasım 2020, TASS, <https://tass.com/world/1228017> 13 Mayıs 2023.
- Güvenbaş, M: “Azerbaycan Kolordusunun Milli Güç Unsuru Olmasında Kafkas İslam Ordusunun Rolü”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, 17 (31), 2019, ss.33-64.
- Hoffmann, Stanley: “The Politics and Ethics of Military Intervention”. *Survival*, C. 37, S.4 Winter, 1995, ss. 29-51.
- JamNews: “Putin gives run-through of Karabakh issues at annual press conference”, 17 Aralık 2020, <https://jam-news.net/putin-press-conference-nagorno-karabakh-responses-azerbaijan-armenia/> 13 Mayıs 2023
- Karadeli, C: “Stalin Ve Kruşçov Dönemlerinde Doğu Avrupa’da Sovyetler ve Krizler”, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 2019, ss.239-253.
- Kocs, Stephen A: “Explaining the Strategic Behavior of States: International Law as System Structure.” *International Studies Quarterly*, vol. 38, no. 4, 1994, ss. 535-56.
- Köse, O. ve Öncü, E: “I. Dünya Savaşı Sırasında Kafkasya, Kırım ve Kazan’daki Türkçülük Hareketlerine Dair Genel Bir Giriş”, *KTÜEFAD*, 2 (2022), ss.52-69.
- Lewis, B: *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Çev. Metin Kıratlı, TTK Basımevi, Ankara, 1993, s.349.
- Litera, B: “The Kozzyrev Doctrine - a Russian Variation on the Monroe Doctrine”, *Perspectives*,4,1994, ss.45-52.

- Lyudendorf E: *Moi vospominaniya o voyne 1914-1918 gg. Per.s 5-go nem.izd. pod red. A. Sveçina T.2.M.:Gosvoenizdat, 1924, s.186-188. Aktaran (akt.) Gasimov.*
- Mardan, M: “Rus Üslerine Ev Sahipliği Yapan Ülkelerdeki Krizlere Rusya’nın Askeri Müdahaleleri”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 22(1), 2020, ss.108-128.
- Mearsheimer, J. J: “Back to the future: Instability in Europe after the Cold-War”, *International Security*, 15(1), 1990, ss.5-56.
- Mearsheimer, John J: “The False Promise of International Institutions.” *International Security*, vol. 19, no. 3, 1994, ss. 5-49.
- Mustafayev, Beşir: *Türk İslam Ordusu’nun Kuzey Kafkas (Dağıstan) Harekâtına Dâir (Arşiv Vesikaları Işığında-1917-1919). Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (2013) Sayı-30, ss.17-40.*
- Nagiyev, Y: “Güç Dengesi Bağlamında Rusya’nın Azerbaycan-Ermenistan Çatışmasındaki Rolü”, *Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi*, 2021, 1(1), ss.78-96.
- Parent, Joseph M. ve Sebastian Rosato: “Balancing in Neorealism”, *International Security*, 40, no. 2, 2015, ss.51-86.
- Presidency of Russia: “National Security Strategy of the Russian Federation to 2020”, (Çevrimiçi) <http://kremlin.ru/supplement/424> 05 Nisan 2023.
- Rehimov, R: “Azerbaycan ordusunun bir yıl önce 44 günde elde ettiği zaferler 30 yıllık işgali sonlandırdı” AA. 27.09.2021, (Çevrimiçi) <https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephe-hatti/azerbaycan-ordusunun-bir-yil-once-44-gunde-elde-ettigi-zaferler-30-yillik-ismali-sonlandirdi/2375890> 05 Nisan 2023.
- Rehimov, R: “Şuşa Beyannamesi’nin 1. Yılı”, *Anadolu Ajansı*, 15.06.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/susa-beyannamesinin-1-yili/2614077> 13 Mayıs 2023
- Reuters, “Trump says U.S. will seek to stop violence between Armenia, Azerbaijan”, 28 Eylül 2020, <https://www.reuters.com/article/us-armenia-azerbaijan-trump-idUSKBN26I124> 13 Mayıs 2023
- Russett, Bruce M: “An Empirical Typology of International Military Alliances.” *Middwest Journal of Political Science*, vol. 15, no. 2, 1971, ss. 262-89.
- Sachar, B. S: “Military diplomacy through arms transfers: A case study of China” *Strategic Analysis*, 28:2, 2004, ss. 290-310, DOI: 10.1080/09700160408450134
- SIPRI. “SIPRI Arms Transfers Database”, (Çevrimiçi) <https://www.sipri.org/databases/armstransfers> 02 Mart 2023.
- Sözcü, “Joe Biden’ından Trump’a ‘Türkiye’ çağrısı!”, 29 Eylül 2020, <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/joe-bideninden-trumpa-turkiye-cagrisi-6059993/> 13 Mayıs 2023
- Sözcü, “Fransız Senatosu’ndan skandal Dağlık Karabağ kararı”, 25 Kasım 2020, <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/fransiz-senatosundan-skandal-daglik-karabag-karari-6141277/> 13 Mayıs 2023

- Sümer, G: “A Comparative Survey on the Concepts of Strategic Cooperation and Strategic Partnership”, *Ege Academic Review*, 10 (2), 2010, ss.671-698.
- Şihaliyev, E. A: “Büyük Satranç Tahtası’nda Güney Kafkasya: Ermenistana-zerbaycan Savaşı, Devletlerin Tutumu Ve Jeopolitik Hamleler”, *Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1(1), 2021, ss.1-17.
- Taliaferro, Jeffrey W: “Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited.” *International Security*, vol. 25, no. 3, 2000, ss. 128–61.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. “Türkiye- Ermenistan Siyasi İlişkileri”, (Çevrimiçi) <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ermenistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa> 05 Nisan 2023.
- Türkmen, Zekeriya: “100. Yılında Kafkas İslam Ordusu’nu Yeniden Hatırlamak Birinci Dünya Harbi’nde Osmanlı Ordusu’nun Son Savaşı: Gence’den Bakü’ye Zafer Yürüyüşü” *Türk Dünyası Araştırmaları*,2018.
- Ünalp, F: “Türk Ordusunun Azerbaycan Harekâtı Ve Karabağ (Birinci Dünya Savaşından Hocalı Soykırımına)”, *Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1(1), 2021, ss.1-17.
- Yusifsoy, Aytek: “Rusya’ya karşı gelenlerin toprak bütünlüğü ihlal ediliyor- Gürcistan, Ukrayna, Moldova...”- Aleksandr Dugin. *Yeniçağ*,04.05.2017, (Çevrimiçi) <https://yenicag.info/rusyaya-karsi-gelenlerin-toprak-butunlugu-ihlal-ediliyor-gurcistan-ukrayna-moldova-aleksandr-dugin/embed> 02 Mart 2023.
- Yüceer, N: *Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordusunun Azerbaycan ve Dağistan Harekâtı*. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, 1996, ss.127-128.
- Walt, Stephen M: “Alliance Formation and the Balance of World Power.” *International Security*, vol. 9, no. 4, 1985, ss. 3–43.
- Waltz, K.N: *Theory of International Politics*. New York:Random House, 1979.
- Waltz, K.N: “The Origins of War in Neorealist Theory.” *The Journal of Interdisciplinary History*, vol. 18, no. 4, 1988, ss. 615–28.
- Waltz, K.N: “Structural Realism after the Cold War.” *International Security*, vol. 25, no. 1, 2000, ss. 5–41.

Extended Abstract

Turkish Case Study on the Use of Military Power: Turkiye-Azerbaijan Strategic Partnership

There are many successful and failed attempt cases in the history of international relations regarding states' military force conduct aiming to achieve their foreign policy goals. Azerbaijan's last military operation might be considered a just war case both the self-defense principle within the scope of UN Article 51 and the damage Azerbaijan suffered. In this research article, the answers to the research question of how the conditions and parameters were formed and how Azerbaijan achieved victory by following which strategy are presented with the case analysis research method in light of neo-realism theory. By drawing lessons from Azerbaijan's case study in the 20th century, it has successfully implemented both internal balancing and external balancing strategies in the 21st century. In both case studies, making defense agreements between Turkiye and Azerbaijan with the vision of a single nation has been a rational strategy for both states due to both a military alliance with a strong state in the same geography and common socio-cultural codes. The eternal continuation of this strategic partnership is the most important conclusion of the article that it is of great importance for the peaceful coexistence of both states and the peoples of the region.

After the introduction of the article, the theoretical framework has been put forward and two case studies have been analyzed by the literature review method. The findings are expressed in the conclusion section.

Among the elements in the use of power, the most important are legitimacy and justification. In both cases examined, it was determined that the Turks preferred a defensive use of military force. Azerbaijan is neither a sheep nor a jackal, one of the lion, sheep, jackal, and wolf figures that Schweller uses in his article. By drawing lessons from Azerbaijan's case study in the 20th century, it has successfully implemented both internal balancing and external balancing strategies in the 21st century. In both case studies, concluding defense agreements with Turkiye was a rational strategy for both states, both in terms of a military alliance with a strong state in the region within the scope of neo-realist assumptions and due to common socio-cultural codes, and the continuation of this cooperation in the future is both. It is the most important result of the article that it is of great importance for the country and the peoples of the region to live in peace. Another result is when the results of both case studies are evaluated together; understanding the strategic importance of Russia, the most effective power in the region, with the lesson that Azerbaijan learned from the previous case, it waited for the most suitable time and environment with Russia and crowned its military operation with victory after at least guaranteeing Russia's neutrality.

Another doctrine that directs the strategies of post-Cold War Russia is the Kozyrev Doctrine, and the concept of the immediate environment (*blizhneye*

zarubyezhe) resembling geopolitical terms is at the base of this doctrine. Kozyrev claims that with the disintegration of the USSR, a power and security vacuum has emerged in the former USSR regions and this gap can be filled against Russia. In the 2009 Russian National Security Strategy Document; it was emphasized that NATO's plans to expand its military infrastructure to the borders of Russia, contrary to international norms, are unacceptable for Russia. The fact that the protection of the borders of Ukraine, Georgia, Azerbaijan, and Kazakhstan is clearly stated in the National Security Strategy Document of Russia. Article 42 of the document confirms that these countries are accepted by Russia as the countries in its immediate vicinity. Due to Armenia's pro-EU stance and statements, influenced the course of the war by keeping silent until a certain stage in Azerbaijan's military operation and with a caring attitude. While evaluating the ineffectiveness of the Brezhnev Doctrine in the 20th century with the updated version of the 21st century indirect strategies and the Kozyrev Doctrine together, despite the attractiveness of Russia, the EU, and NATO, it made a direct military intervention first in Georgia and then in Ukraine. A limited punishment was given to Armenia by flashing a yellow light by Russia and with the diplomatic support of Türkiye.

On the way to victory, Azerbaijan both strengthened its army by increasing its technological defense capabilities, especially the SIHAs, which will create a force multiplier effect through internal balancing, as well as its close cooperation with Türkiye through external balancing, and the fact that Armenian administration is pro-Western, which Russia is uncomfortable with. At least the prevention of military intervention in the war with the support of Türkiye due to its policies overlaps with the assumptions in the theory of neo-realism. It has been concluded that a case study that strengthens the defensive assumptions of the neo-realism theory by not attacking the territory of Armenia during the military operation, acting wisely and rationally based on both international legitimacy and the balance of Russia's defense alliance with Armenia.